

Speciaal Netwerkbuletin

Bij de 3^e Landelijke conferentie van het Leadernetwerk 'Van landbouw naar platteland, nieuwe kansen met Leader'

27 November 2003
Den Bosch

I N H O U D

Wie de boer niet kent

Zoeken naar het samenspel van verschillende actoren...pag. 2

Gezamenlijk verantwoordelijk

Veranderingsprocessen vanuit het perspectief van een boerin...pag. 2

Interactieve besluitvorming

Resultaten en aanbevelingen van de workshops...pag. 3

Integraal aanpakken

Naar aanleiding van de aanbevelingen onstond plenair een levendig debat. Een aantal aanbevelingen werd nader uitgediept.....pag. 4

Voor het volledig verslag zie
www.leaderplus.nl

Het platteland de ruimte

Er bestaan veel goede ideeën, initiatieven en vooruitzichten voor de huidige en toekomstige vitaliteit van landbouw en platteland. Dat stond ook tijdens deze conferentie buiten kijf. De invulling en uitvoering van deze plannen kan alleen gebeuren in nauwe samenwerking en dus in goed overleg met lokale bewoners. Maar de samenstelling van de deelnemerslijst laat zien hoe veel organisaties en instanties er bij het proces van visieontwikkeling, planvorming en implementatie betrokken zijn. Elk met hun eigen rol in de vormgeving van nieuw beleid. Geen wonder dat een groot deel van de discussiepunten en aanbevelingen van deze dag betrekking hebben op een betere afstemming.

Kennisdeling is daarvoor onontbeerlijk en voorkomt onnodig overlappen van werkzaamheden en experimenten. In dit bulletin geven we een selectie van de thema's weer die tijdens de conferentie aan bod kwamen en de aanbevelingen die het resultaat waren van deze dag.

Er is geen scherpe scheiding aan te brengen tussen economische, ecologische en maatschappelijke ontwikkelingen. Ook niet op het platteland. Landbouw en platteland zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Maar de belangen van de agrarische sector en overige spelers lijken vaak tegen-gesteld en een positieve samenwerking tussen intensieve en verbrede landbouw komt slechts met moeite op gang. Daarom was het doel van de conferentie de relatie tussen landbouw en platteland te versterken.

Visie, moed en geld. Daarvoor pleitte *Erik Janssen* van de Provincie Noord Brabant, die de conferentie opende namens gedeputeerde *Paul Rüpp*. 'Met inzet, een rechte rug en veel geduld kan veel bereikt worden'. Beheer van het landschap als taak voor plattelandsbewoners en de aantrekkelijkheid van

dorpen voor jongeren noemde hij als belangrijke doelen. Volgens dagvoorzitter *Peter van Zutphen*, adviseur van het LEADER+netwerk, waren de her-verdeling van verantwoordelijkheden en het beter benutten van sociaal kapitaal de voornaamste uitdagingen voor de dag. *Barto Piersma* onderstreepte de wederzijdse afhankelijkheid van landbouw en plattelandsontwikkeling binnen het nieuwe krachtenveld en pleitte voor ruimte voor ondernemerschap. Boerin *Monique van der Laan-Veraart* gaf aan de hand van praktijkvoorbeelden een aantal praktische wenken voor het vergroten van de betrokkenheid van de boeren, waaronder het helder en tijdig communiceren en het benadrukken van gezamenlijke belangen.

Landbouw, groene ruimte, cultuur en platteland

Henk Kieft, coördinator van het LEADER+ netwerk, benadrukte dat de nieuwe situatie, waarbij agrarische activiteiten en plattelandsontwikkeling geen gescheiden sectoren meer zijn, om een nieuwe aanpak vraagt (zoals de LEADER-werkwijze) die gericht is op gebieds-activering in plaats van landelijke regels. Samengevat moeten bestuurders in plaats van regels voorwaarden scheppen, lokale initiatieven meer ruimte geven, risico's nemen en nieuwe financieringsvormen inzetten om de vitaliteit van het platteland, waar de landbouw deel van uitmaakt, te waarborgen. Belangrijk resultaat van de conferentie is de bevestiging dat uitgangspunten en werkwijze van LEADER hiervoor inzetbaar zijn. LEADER heeft zowel een sociale als een economische invalshoek en streeft daarbij naar samenwerking, originaliteit, zelfwerkzaamheid, lage drempels en een integrale aanpak. Juist deze eigenschappen zijn van het grootste belang voor een gezonde toekomst voor landbouw en platteland.

Gezamenlijk verantwoordelijk

Monique van der Laan – Veraart voert samen met haar man en dochter in Kamerik een biologisch melkveebedrijf met een verbrede functie. Als ervaringsdeskundige en voormalig voorzitter van het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK) beschouwt zij de veranderingsprocessen vanuit het perspectief van de boeren.

Onderstaande is een fragment van haar lezing.

In Kamerik, op ons melkveebedrijf met een verbrede functie, komt er van alles op ons af. We huren bijvoorbeeld land van Natuurmonumenten, maar we hebben helemaal geen zekerheid of we dat in de toekomst ook kunnen blijven gebruiken omdat er niet "open" over plannen voor dat gebied gesproken wordt. Met als gevolg dat we het land gebruiken in plaats van het beheren. Een andere ontwikkeling is de samenwerking met boeren in de regio op het gebied van recreatie. Dat is een beweging van boeren, getrokken door de Agrarische Natuurvereniging. Mensen zijn erg betrokken en gemotiveerd om aan dit proces mee te werken.

Hoe kunnen mensen en organisaties gemobiliseerd worden voor een evenwichtige plattelandontwikkeling?

"Het grootste probleem bij vernieuwingsprocessen is dat mensen zich niet betrokken voelen bij veranderingen. Je ziet dan dat mensen vaak in de verdediging gaan en zich tegen de vernieuwingsprocessen keren. Er wordt dan niet meegedacht, men ziet geen kansen maar bedreigingen. Terwijl je de medewerking en de creativiteit van de mensen in het gebied juist nodig hebt om tot vernieuwing te komen.

Om mensen op een goede manier betrokken te krijgen bij vernieuwingen, moet de interesse van mensen gewekt worden. Daarom is het belangrijk dat de veranderingen aansluiten bij waar de mensen op hun bedrijf mee bezig zijn. Pas dan zijn mensen gemotiveerd om mee te denken in de vernieuwingsprocessen.

Een ander belangrijk punt is dat mensen tijdig bij het vernieuwingsproces worden betrokken. Men moet niet het idee krijgen dat alles al vastligt. Vaak zijn er bij vernieuwingsprocessen al wel doelen gesteld. Houdt die doelen bespreekbaar bij de groep, het kan zijn dat de bedenker van het vernieuwingsproces toch de verkeerde doelen heeft gesteld.

En tot slot: neem mensen serieus, geloof in het proces van-onder-op. We zijn de tijd van "Top-down" ofwel "wij-weten-het-beter" echt gepasseerd.

Wie de boer niet kent...

De tijd dat boeren de gansche dag op het land doorbrachten en na de oogst hun producten met kar of trekker naar de lokale markt brachten, ligt achter ons.

Tegenwoordig rijden er ook vrachtwagens en kun je er kanoën. 'Het boerenbedrijf' is tegenwoordig verbreed naar een combinatie van productie voor de (mondiale) voedselmarkt, allerlei nevenactiviteiten, waaronder beheer van natuur en landschap en nieuwe toepassingen voor grond en gebouwen. Vaak noodgedwongen, omdat de kosten sneller stijgen dan de productiewaarde, maar ook om op de veranderende vraag vanuit de samenleving in te spelen. Landbouw dient niet alleen een economisch en ecologisch, maar ook een sociaal-maatschappelijk belang.

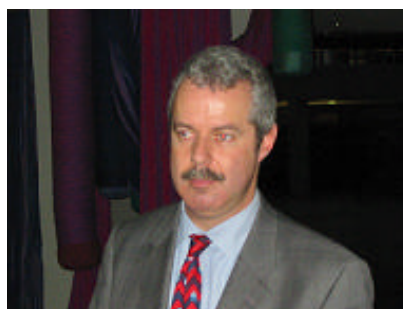
Desondanks neemt de financiële steun aan boeren af en is de aanwending en effectiviteit van 'een beperkt deel van de door Brussel afgeroomde steun', onduidelijk. Ook is er weinig ruimte voor ondernemers om op nieuwe situaties in te kunnen spelen, wat bedrijvigheid in de weg staat. Bovendien lijken de eisen die de samenleving aan producten en diensten stelt, alleen maar toe te nemen, terwijl de bereidheid om daar een beloning tegenover te stellen, uitblijft.

Markt voor maatschappelijke diensten

Henk Kieft pleitte dan ook voor de ontwikkeling van een tweede markt. Op dit moment staat er nog weinig economische waardering tegenover de maatschappelijke diensten op het gebied van milieu, natuur en landschap, recreatie, zorg en gezondheid. Hier kapitaalstromen op gang te brengen, vraagt om collectieve, integrale en regionale initiatieven. Daarom gaat het uiteindelijk om "het zien en oppakken van een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid: de verantwoordelijkheid voor plattelandsvernieuwing daar leggen waar het hoort, bij de regio's en de bewoners", aldus Barto Piersma.

Daarbij moet, zoals Monique van der Laan tijdens de discussie aangaf, niet worden uitgegaan van standaardbedrijven ("die niet bestaan") maar van de mogelijkheden van een gebied. Want "de keuze voor de ontwikkeling van een agrarisch bedrijf wordt bepaald door de interesse van de boer(in), de mogelijkheden van het bedrijf en de mogelijkheden die de omgeving biedt."

Voor de overheid ligt hier vooral de taak om te faciliteren en stimuleren en om de samenwerking tussen de verschillende sociale pijlers op het platteland te bevorderen. Maar "het lijkt erop dat veel ambtenaren dit spel (nog) niet goed kunnen spelen. Het zou daarom goed zijn om een leerpoot op te nemen voor ambtenaren, over hoe om te gaan met lokale initiatieven", aldus Kieft.

Barto Piersma
ministerie van het LNV

Interactieve besluitvorming

De workshops startten met een inleiding, waarvan hieronder korte samenvattingen volgen. Naar aanleiding hiervan hebben de deelnemers gediscussieerd en aanbevelingen geformuleerd waarvan er per workshop drie vervolgens plenair zijn besproken.

Een gebiedsgerichte landbouw binnen plattelandsontwikkeling of een werelds platteland?

Cees Roele van het ministerie van VROM sprak in zijn inleiding over de transitie duurzame landbouw. Hij concludeert dat 'een mooi platteland bevolkt kan worden door een veelheid aan bedrijfstypes' (met hun eigen specifieke problemen) maar dat dit een andere agenda met zich meebrengt. "Zo zal in gebieden met veel commerciële landbouw meer gelet moeten worden op de vormgeving, op het voldoen aan de bouwnormen en aan landschapsvorming. In andere gebieden zal meer aandacht moeten bestaan voor het naleven van milieu-regels, etc." Ook wat betreft transportmogelijkheden, waterstand en milieumaat-regelen (zoals stankcirkels) verschillen de belangen. Een mogelijke consequentie is dat in de toekomst per gebied gekozen wordt voor één bedrijvenvorm. Plattelandsontwikkeling en commerciële landbouw kunnen samengaan, zo lang we met vooruitziende blik te werk gaan en niet te lang wachten met het vinden van oplossingen. De overheid moet dit proces bewaken, met name waar het gaat om internationale verplichtingen en controle op een rechtvaardige behartiging van belangen, ook die van natuur en milieu.

Kunnen intensieve, verbrede en verdiepte landbouw elkaar versterken?

Henk Renting van de Universiteit Wageningen besprak de gevolgen, en mogelijke oplossingsrichtingen daarvoor, van de spanning tussen modernisering en duurzaamheid. De grenzen aan de groei zijn bereikt, en het rendement van de landbouw op onze dure Nederlandse grond neemt af. Verdieping en verbreding van het boerenbedrijf en het zoeken naar inkomstenbronnen buiten het bedrijf zijn het gevolg. Ondanks de vermeende tegenstellingen tussen (gangbare) landbouw en plattelandsontwikkeling, zijn er kansen voor wederzijdse versterking. Maar "wat ontbreekt, is een coherente lange termijn-visie op rol en bijdrage van uiteenlopende landbouwontwikkelingsrichtingen". Randvoorwaarden zijn dat de regionale kwaliteiten als startpunt moeten dienen en middels POP op een lager niveau samenhang gezocht wordt.

Welk beeld heeft de intensieve landbouwsector voor ogen?

Peter Brouwers van de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie schetste kort de ontwikkelingen in primaire productie en plattelandsontwikkeling op het Brabantse Platteland, waar de reconstructie in volle gang is. De omslag naar een vraaggestuurde markt houdt voor de intensieve veehouderij in dat meer nadruk op toegevoegde waarde moet komen te liggen. De structuur van de sector moet hieraan worden aangepast. Door een afname van het aantal bedrijven ontstaat meer ruimte en wordt de economische noodzaak om nieuwe initiatieven te ontplooiën groter. Hij ziet kansen voor verbreding en verdieping maar onderstreepte het belang van de economische factor in het geheel.

Aanbevelingen

(En de par-
voortouw moet nemen) tij die het

Workshop 1

1. Eén plattelandsfonds per gebied, waarbij de verantwoordelijkheid bij de mensen in het gebied moet komen te liggen (Provincies)
2. Sociaal leren als instrument in plaats van bedrijfsadviesing in het kader van de Mid Term Evaluatie (Rijk)
3. Nieuwe financieringsvormen zoals microfondsen en community support agriculture (Landschapsbeheer NL)

Workshop 2

4. Een plattelandshuis (Gemeentes, LTO's en Nb-organisaties)
5. Een omslag in het denken, zodat er een reële beloning voor nieuwe diensten op het platteland wordt betaald en deze markt reëel kan worden. (LEADER+netwerk)
6. De economische invalshoek van verbrede en verdiepte landbouw niet uit het oog verliezen (alle partijen)

Workshop 3

7. Een ontschot flexibel gebiedsfonds met zo weinig mogelijk regels (Rijk & provincies) Ontwikkelingsplanologie i.p.v. toetsende planologie (Provincies & gemeenten)
8. De verantwoordelijkheid voor visie, projecten en

De goed bezochte informatietafel tijdens de conferentie 'Van landbouw naar platteland', 27 november 2003, provinciehuis Den Bosch.

INTEGRAAL AANPAKKEN

Naar aanleiding van de aanbevelingen ontstond een levendig debat. Een aantal aanbevelingen werd nader uitgediept. Een selectie van de spraakmakendste:

Van elkaar leren

Het sociale leren (aanbeveling 2) kan gezien worden als een nieuwe richting binnen de plattelandsontwikkeling. Alle partijen bezitten relevante kennis, en het gaat erom die te bundelen, in plaats van op elkaar af te stemmen. Vanwege de collectieve en wederzijdse insteek is sociaal leren een goede opvolger voor het klassieke voorlichtingsidee, dat immers gebaseerd is op het bereiken van de individuele ondernemer. Voorstel is om de proceskant bij het ministerie van Binnenlandse te leggen, om 'dubbele petten' bij LNV te voorkomen.

Sociaal leren is voor veel inhoudelijke kwesties een belangrijk middel, ook om voorgestelde omslagen in denken (aanbeveling 5, maar ook die van sectoraal naar collectief) door te voeren. Hiervoor zal een programma moeten worden ontwikkeld (overstijgt het LEADER+ netwerk).

Centraal loket

De aanbeveling voor het plattelandshuis (aanbeveling 4) wordt door iedereen onderschreven. Het zou mooi zijn als daar een fonds bij hoort waar alle projecten uit kunnen worden betaald (aanbeveling 1 en 7). O.a. in Zeeland wordt reeds met deze opzet gewerkt.

Schakelen

Naarmate de verantwoordelijkheden lager in het gebied komen te liggen (aanbeveling 9), groeit het aantal actoren dat betrokken moet worden bij de samenwerking. Het rijk heeft een belangrijke taak bij het *bottom-up* proces. Er moet een model komen waarin de provincie de regisseur is. Hiervoor zijn allerlei bestuursmodellen in ontwikkeling zoals bij het IPO. Voor het gezamenlijk ontwikkelen van een gebiedsvisie zou ontwikkelingsplanologie een bruikbaar kader kunnen zijn (aanbeveling 8). Behalve regulering van de communicatie op lokaal en regionaal niveau, moet ook op nationaal niveau geschakeld worden. Niet alleen tussen de niveaus, maar ook daarbinnen.

Te doen

Platteland en landbouw kunnen elkaar versterken. Daarvoor is een goede onderlinge afstemming van doelen en middelen nodig. En een effectieve methode om van overleg tot uitvoering te komen. Wat ons te doen staat is deze randvoorwaarden te consolideren. Ook inhoudelijk is deze dag een groot aantal aanzetten en aanvullingen geopperd. Iedere partij kan in de aanbevelingen een actiepunt terugvinden. Na vandaag mogen we ervan uitgaan dat de werkwijze van LEADER navolging verdient. Uit alles blijkt dat we veel werk voor de boeg hebben, maar dat het met vereende krachten te doen is.

Voor aankondiging

Kennisdag Sociaal Vitaal Platteland

**Woensdag 28 januari 2004
Brabant Hallen, Den Bosch**

Plattelandsontwikkeling begint steeds meer aan interesse vanuit de politiek te winnen. Grote veranderingen vinden plaats in zowel economisch, fysiek als sociaal opzicht. Economische structuren en traditionele sociale verbanden zijn sterk aan verandering onderhevig. Voorzieningen verschromelen omdat het draagvlak onder de plaatselijke bevolking verandert. Het platteland wordt steeds vaker ervaren als een plek om alleen maar te wonen.

Nieuwkomers verdringen de autochtone bevolking waardoor jonge starters gedwongen worden hun heil elders te zoeken. De toenemende vergrijzing legt een belangrijk accent op het ontwikkelen van woon-zorg-welzijn combinaties.

Bovendien kunnen we constateren dat plattelandsontwikkeling geen zaak is van alleen de fysieke, economische of sociale pijler. Steeds meer wordt aangespoord om samen te werken bij de behandeling van plattelandsvraagstukken.

Kijk voor meer informatie op www.x-2s.nl

Netwerk Plattelandsontwikkeling
LEADER+netwerk Nederland
Netwerkbulletin 9

Het L+Netwerkbulletin informeert over activiteiten van het netwerk en wil reflectie over plattelandsontwikkeling bevorderen.

Volledige artikelen kunt u vinden op de website onder 'Nieuwsbrief'.

Het netwerkbulletin verschijnt elke twee maanden door het netwerkteam: Wim Hiemstra, Marga de Jong, Frode Numan, Peter van Zutphen, Henk Kieft en Mandy Wille. Gast-redacteur voor deze special: Eefke Meijer.

Leader+netwerkteam.
Postbus 64
3830 AB Leusden
Telefoon: 033 43 26 090
E-mail: leadernetwerk@etcnl.nl
Website: www.leaderplus.nl